

Fekete István önmagáról, valamint az általános iskola 5. és 6. osztályában szereplő műveiről

Fekete István nem „ifjúsági író”, de csaknem minden műve az ifjúságnak is kedves olvasmánya. Azzá teszi őket a szerző mély embersége, elbeszélő modorának közvetlensége, kedves humora és nagyszerű művészete, amellyel a természet világát ábrázolja. Különösen állattörténetei az ifjúság kedvelt és hasznos olvasmányai (*Csi, Vuk, Kele, Lutra, Bogács*), de rendkívül népszerűek hangulatos rövidebb rajzai is. *Tüskevár* és a *Téli berek* c. regényei pedig az ifjúság legkedvesebb könyvei közé tartoznak. A *Tüskevár* az 5. osztályban tantervileg ajánlott olvasmány. Kisebb művei közül a felső tagozatos olvasókönyvekben is találkozunk néhányval.

Hasznos tehát, ha a magyartanárok többet tudnak róla, mint amennyit a lexikonok és könyvismertetések tartalmaznak.¹ Segítségül az alábbiakban közreadjuk néhány kérdésünkre adott írásbeli válaszát.

1. Mikor került rendszeres kapcsolatba a könyvekkel?

Olvasni folyamatosan — úgy emlékszem — harmadikos koromban kezdtem. Vakáció alatt, az üres iskolában, a pad tetején kuporogva a „János vitéz”-t és Petőfi összes költeményeit, Vernétől a „Tizenöt éves kapitány”-t, sőt a „Somogyvármegye” c. újságban azt a büszke hírt is olvastam, hogy apám, illetve Fáni tehenünk a budapesti tenyészállat-kiállításon minden nagy uradalmak előtt első díjat és 1000 koronát nyert.

Itt meg kell jegyezni, hogy apám nem volt földbirtokos, hanem tanító, akinek két szenvedélye volt: a tanítás és az állattenyésztés. Ez aztán később meglátszott a falun is, sőt meglátszik még ma is, mert Gölle még ma is tartja a nivót és gyakorlati tudást a szarvasmarha tenyésztésben, amelynek alapjait apám a saját példájával rakta le.

Bocsánat a kitérésért, és térjünk vissza az iskolába, amelynek két tanterme kb. 150 gyerek számára, közvetlen a házunk mellett, és nagyon alkalmas volt magányos és zavartalan olvasásra.

2. Mikor kezdett írni?

Talán harmadik, vagy negyedik elemista koromban, amikor — addigi olvasmányaim hatása alatt — egyszer csak ellenállhatatlan vágyat éreztem: írni és írni, mert úgy éreztem: gondolatok, a szépség és jóság, a derűs és szomorú kalandok s a mesék bennem vannak, hiszen elalvás előtt nagyon szép történeteket gondoltam ki, amelyeknek hőse mindig magam voltam, s ezeket csak le kell írni... Kivonultam tehát egy

¹ Elettéről és munkásságáról l. bővebben a *Házi olvasmányok elemzése az ált. iskolai irodalomtanításban* c. segédkönyv 2. kiadásának 77—84. lapján, Vörös József tollából. (Tanónykiadó, 1967.)

árkus papírral, vadonatúj tollal, madzagon lógó tintásüveggel nagy, füves térségünkre, a „Kácsaljára”, melynek enyhe teknőjében a Kács patak folyt, s a patak mellett gyalogút ment a nádason át a malom felé.

Zsongott a tavaszutó, a patak villogva, vidáman szaladt a messzeségbe, szólt a „Kétkés” madár, ragyogott az ég, és édes illatok szálltak a levegőben, de én csak néztem a papírt, a fekete tintásüveget, végül elkeseredett szívvel, sírva borultam a gyalogútra.²

3. *Milyen élmények, hatások segítik az irodalmi mű születését? Hogyan lesz valaki íróvá?*

Nagyon nehezen tudnék erre válaszolni. Legegyszerűbb lenne talán azt mondani, hogy nem tudom... illetve... és ez az „illetve” azt jelenti, hogy a kérdés rendkívül egyszerű és a válasz rendkívül bonyolult... lehet. Azt hiszem, elsősorban öröklött a vágy: jóbaráttal, szeretteinkkel, társaságban, végül mindenkivel megosztani a megfigyelés gyönyörűségét, ritkaságát, örömét, átadni a meglátások, a titokzatos vagy ritka jelenségek valóságát, megtisztítva minden homálytól, mesétől... és ködös babonától.

Talán öröklött a nyelv megérezése is, s ennek birtokában tökéletes tudása, nemcsak értelmileg, hanem érzelmileg, szinte zeneileg is.

Szükséges a születéskor magával hozott fantázia, a nyelv nagyon kényes ízlelgetése, hogy a nagyon érzékeny kifejezési és szokászség tévedhetetlenül a legfinomabb árnyalatig azt a kifejezést használja, aminél jobb nincs.

De miért aprózzam?

Írónak születni kell, s aki annak születik, a helyesíráson és az irodalmi kultúrán kívül nincs a világon semmire szüksége.

4. *Hogyan, milyen emlékek hatására született a Túskevár?*

Túskevár. Ez a név többször fogta meg fantáziámat. Mint „Tüske”-puszta, ahol ükapám tisztartó volt és nagy pártfogója 1848 előtt és után is a szegénylegényeknek és bujdosóknak. Nagyanyám meséi szinte kivétel nélkül ezekről szóltak, és mélyen emlékezetemben maradtak. – Mint Kaposvár egyik régi temetője, a „Túskevári temető”, amellyel kapcsolatban először döbbsentem rá tudatalatti megérezéseim valóságára. Ugyanitt volt a „Túskevár” vasúti megálló is. – Mint egy Veszprém megyei falu: „Túskevár”, ahol sohasem voltam, de határában mint vendég sokszor vadásztam. – Mint kisdíák sokszor csavarogtunk Fonyódt és a balatoni Nagyberek környékén, ahol az egyik csósztól hallottam, hogy ő tudja, Fonyódnak volt egy kisebb vára a Nagyberekben, mégpedig rendes kővár és nem csak olyan „túskevár...”

5. *Az 5. és a 6. osztályos olvasókönyvekben szerepel Fészekrablás, Három fej kukorica és Csutak című műve. Mondjon róluk is valamit, aminek az ismerete véleménye szerint lényeges és helyes megértésükhöz, átélésükhöz.*

Fészekrablás. Első novelláim közül való – valóság. Ma már talán másként írnám meg és – tévednék. Kár lenne minden szóért, amivel bővíteném, magyaráznám, megrajzolnám a tájat, szobámat és gondolataimat, amelyek félig-meddig már akkor tiltakoztak, amikor a kis baglyot az odúból kiemeltem. Pár hónappal előbb halt meg akkor egy kis hűgom, s amikor az anyabagoly fájdalomra gondoltam – anyám jutott eszembe s a fojtogató szomorúság. Ismétlem: ez az írás minden szavában teljes valóság.

² Egy másik levelében így ír erről: „...tulajdonképpen már ott (Göllén) kezdtem el írni a Kács alatt, a patakparton, és majdnem elírtam magam, mert nem tudtam leírni azt a sok csodát, amit láttam, hallottam, éreztem.” I. m. 77. l.

Ugyanilyen teljes valóság a *Három fej kukorica* is. Makádon vadásztunk barátommal a galéria erdők és szőlők között, a Duna mellett, foglyokra. Pokoli meleg volt, sehol egy kút, de a Duna vize nem tudott elcsábítani. Talán a szomjhalál előtt öt perccel – talán – ittam volna a Dunából, amelyen pedig nem is látszott, hogy pár órával előbb a főváros minden szennyét elnyelte.

Ekkor láttam meg kartávolságra a paradicsomot, amit egyébként nagyon szeretek, és már nyúltam érte, amikor a messze múltból, sőt a fejfák könnyes, csendes világából megszólalt Valaki: „Te dolgoztál érte?”

És ez a hang, ez a tüzes paragrafus áthághatatlan falként emelkedett fel előttem még a majd 8 éves katonáskodásom alatt is, ahol ledőlnek néha a civil fogalmak, és a közönséges, sőt erőszakos lopás is elnézhető, majdnem megengedett volt.

Csutak. Csutak vízen érkezett, bár ő már nem nagyon tudott róla, s arról sem, hogy ő tulajdonképpen nem is Csutak, hanem „Bogáncs”, hiszen a „Bogáncs” c. sok kiadást megért és filmen is megörökített kutyaregényem alapjait ő rakta le. Kunszentmártonban 3 évig vezettem a halászmester képzőt, s a halászati módok között, akinek volt kedve hozzá, gyakorolhatta a horgászatot is. A horgászok általában jólelkű és barátságos emberek, így összebarátkoztunk az odavaló horgászokkal is. A Körös néha megáradt, és egy ilyen áradás alkalmával érkezett Csutak, még egy kicsit élve. Tanítványaim partra segítették a kis kutyát, kirázták belőle a felesleges vizet, megszárogatták, és engedélyt kértek, hogy Csutakot adoptálhassák. (A nevet is valamelyik halászlégény adta.) A halászati tanfolyam azonban végetért, a hallgatók elszéledtek, és mivel Csutak nagyon egyedül érezte magát, hát, kinevezte gazdájának a szomszéd, nyugdíjas, öreg postást, aki valóban gyógynövénygyűjtő volt.

Bogáncs alakja azonban még korántsem volt tökéletes, hozzájárult nevével a pálmajori Bogáncs, továbbá a vázsonyi Cipő, az öreg Kovács kutyája is. „Bogáncs” c. kutyaregényem alapja tehát a „Csutak” c. novella, amelynek kiegészítéséhez hozzájárult még két puli és két pumi-barátom, amelyeket talán mind unokatestvéreknek lehetne mondani, mert hűségük, okosságuk, talpraesettségek szinte ugyanaz, csak az alföldi puli hosszúszórú, erősebb, zömökebb kiadásban szolgálja a pásztorembert, a dunántúli pumi pedig nyurgább és rövidszórú. Szőrük színe lehet fekete, néha fehér is, legtöbbször egérszürke. De intelligenciájuk, hűségük, okosságuk és igénytelenségük páratlan. Hallottam, hogy a németek intelligencia vizsgát csináltak az összes felfedezhető kutyafajtákkal. Ezekből messze elől vezetett 43 fogalom megértésével a puli, és utolsó helyre került a kínai, illetve tibeti Csau-Csau.

6. Van-e valamilyen közvetlen kapcsolata a fiatal olvasókkal?

Olvasóimmal „emberközelségbe” kizárólag írásaim és nem az író-olvasó találkozások révén jutottam. Természetesen tisztában vagyok a személyes megjelenés értékével, de nem mindig szerencsés hatásával is. Hivatkozom talán Mikszáthra, aki egy nőegyleti felolvasás előtt figyelmeztette hallgatóit, a meghívásért magukra vessenek, mert „Az író olyan, mint a havasi kürt: csak messziről szép.” Magányosságomat és visszahúzódásomat azonban betegségem is indokolják.

Ezek ellenére, azt hiszem, kapcsolatom az olvasóval igaz és bensőséges. Gyermekek-olvasóimmal személyesen ritkán találkozom. De nagyon sok levelet kapok, s ezekre lehetőleg válaszolok is. Van nap, amikor 50–60 lap, levél érkezik ismeretlen olvasóimtól, Perutól Argentínáig és Indiától Cape Townig, minden korosztálytól. Ezekben mindig akadnak érdekes gondolatok, amelyekre szívesen válaszolok.

7. Említette, hogy sok levelet kap külföldről is. Milyen nyelven jelentek, illetve jelennek meg művei?

Könyveim német, angol, holland, szerb, eszperanto, lengyel, svéd fordításai folyamatban vannak. A *Tűskevár* német kiadásának kritikái között egy svájci lap a fiatalsg Rousseaujának mond. Jóleső, mert ez valóban tudatalatti programom.

8. Kedves írói?

Krúdy, Tömörkény, a külföldiek közül Galsworthy, Waugh, Maugham és az északiak majdnem mind.

Reméljük, az író vallomásai hozzájárulnak, hogy műveit még közelebb vihessük a fiatal olvasókhöz, egyben fokozzuk általános irodalmi műveltségüket és érdeklődésüket is. A közölt válaszokat tartalmazó levelet a Pécsi Tanárképző Főiskola Irodalmi Tanszéke őrzi.

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE
Budapest

A társadalomtudományok alapjai az általános iskolában

Az általános iskolák részére kiadott Tanterv és Utasítás pontosan meghatározza azokat a célokat, amelyeket 8 év tervszerű pedagógiai tevékenységével el kell érniük. A célok teljesítéséhez az egész iskola *szervezett, jól összehangolt munkájára* van szükség, amelyben érvényesül a rész és egész, az általános és a sajátos dialektikus kapcsolata. Éppen ezért, amikor elemzésünkben azt vizsgáljuk, milyen feladatok hárulnak *sajátosan* a társadalmi ismeretekkel foglalkozó tantárgyakra, ezt nem azzal a szándékkal tesszük, hogy őket a többitől merev határokkal elkülönítsük, ellenkezőleg épp az a célunk, hogy az egész nevelő munkában betöltött helyüket, szerepüket helyesen jelölhessük meg. Ismeretes ugyanis, hogy alig négy évtizeddel ezelőtt *Korniss Gyula* még úgy értelmezte az alpműveltség tartalmát, hogy abban *döntő* szerepük a humán ismereteknek van, az ún. reáliák pedig (fizika, biológia, kémia) legfeljebb járulékos elemként kapnak helyet benne. Ma, amikor a protonok és neutronok nagyobb teret foglalnak el még kulturális életünkben is, mint pl. a szonettek, ez az álláspont tovább nem tartható fenn. Fel kell ismernünk, hogy a humán tárgyak helyét nevelésünkben többé nem a műveltség fogalmában betöltött központi szerepük, hanem *a mindenoldalúan képzett ember nevelésében* rájuk háruló sajátos feladataik határozzák meg. Ezeket a feladatokat tömören úgy foglalhatjuk össze, hogy tények, összefüggések, általánosítások megtanításával, készségek és képességek kibontakoztatásával, jellemvonások kialakításával tegyék képessé a fiatalokat, hogy:

a) *megértse* a kort, amelyben élnek; *a társadalmat*, amelynek hasznos tagjaivá kell *kevesebb, részben több* ennél az, ami reánk hárul. Kevesebb, mert minden tudomány, így a társadalomtudományok is tartalmaznak történelmi és funkcionáló ismereteket. Másképp olyanokat, amelyek izgalomba hozhatnak egy-egy szakkutatót (pl. Miképp alakult ki a magyar nyelvben a -ság, -ség képző? A pietizmus hatása a magyar irodalomra.), de az alpműveltség szempontjából teljesen közömbösek, és olyanokat, amelyekre *a ma megértése* érdekében minden művelt embernek szüksége van. A tudóst az ismeretek *teljességére* való törekvés, az iskolát a *lényeges alapismeretek* kiemelésének